

SEJM
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 13 maja 2011 r.

Sygn. akt P 24/09

BAS-WPTK-989/09

Trybunał Konstytucyjny

Na podstawie art. 34 ust. 1 w związku z art. 27 pkt 2 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.), w imieniu Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej modyfikuję wyjaśnienia w sprawie pytania prawnego Sądu Rejonowego dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi, Wydział XVII Grodzki z 3 marca 2009 r. oraz pytania prawnego Sądu Rejonowego dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi, Wydział XVII Grodzki z 21 października 2009 r., rozpatrywanych pod wspólną sygn. akt P 24/09, wnosząc o **umorzenie postępowania** na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 3 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

Uzasadnienie

I. Przedmiot kontroli

1. Pytaniem prawnym z 3 marca 2009 r. (sygn. akt _____) Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi, Wydział XVII Grodzki, wniósł o stwierdzenie, że:

1) art. 42 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 ze zm.; dalej jako: Kodeks karny albo k.k.) w zakresie, w jakim przewiduje obligatoryjne orzeczenie przez sąd zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych w wypadku popełnienia przez osobę uczestniczącą w ruchu, skazaną za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji popełnione w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego lub ze zbiegnięciem z miejsca zdarzenia, także w odniesieniu do tych sprawców, którzy w czasie czynu nie prowadzili pojazdu mechanicznego, jest niezgodny z art. 31 ust. 3 w związku z art. 64 ust. 1, art. 52 ust. 1 i art. 65 ust. 1 oraz art. 2 Konstytucji;

2) art. 43 § 1 pkt 1 w związku z art. 39 pkt 3 k.k. w zakresie, w jakim za przestępstwo z art. 178a § 2 k.k. dopuszcza możliwość orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów na okres do 10 lat, jest niezgodny z art. 31 ust. 3 w związku z art. 52 ust. 1 i art. 65 ust. 1 Konstytucji.

2. Pytaniem prawnym z 21 października 2009 r. (sygn. akt _____) Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi, Wydział XVII Grodzki, wniósł o stwierdzenie, że:

1) art. 42 § 2 k.k., w zakresie, w jakim przewiduje obligatoryjne orzeczenie przez sąd zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych w wypadku popełnienia przez osobę uczestniczącą w ruchu, skazaną za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji popełnione w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego lub ze zbiegnięciem z miejsca zdarzenia, także w odniesieniu do kierujących rowerami, jest niezgodny z art. 10 ust. 1 i ust. 2, art. 175 ust. 1, art. 178 ust. 1 oraz art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji;

2) art. 43 § 1 pkt 1 w związku z art. 39 pkt 3 k.k. w zakresie, w jakim za przestępstwo z art. 178a § 2 k.k. dopuszcza możliwość orzeczenia zakazu

prowadzenia pojazdów na okres do 10 lat, jest niezgodny z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 2 Konstytucji.

3. Z uwagi na tożsamość przedmiotu sprawy, pytanie prawne z 21 października 2009 r., mocą zarządzenia Prezesa Trybunału Konstytucyjnego, zostało dołączone do wcześniej złożonego pytania prawnego z 3 marca 2009 r., celem łącznego ich rozpoznania pod wspólną sygn. akt P 24/09.

II. Dotychczasowe stanowisko Sejmu

W pismach z 28 sierpnia 2009 r. oraz 24 lutego 2010 r. Sejm przedstawił wyjaśnienia w sprawie wspomnianych wyżej pytań prawnych, wnosząc o stwierdzenie, że:

1) art. 42 § 2 k.k., w zakresie, w jakim obliguje sąd do orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych wobec kierującego pojazdem niemechanicznym, skazanego za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, popełnione w stanie nietrzeźwości, jest zgodny z art. 2, art. 10 ust. 1 i ust. 2, art. 64 ust. 1 i art. 65 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3, art. 175 ust. 1, art. 178 ust. 1 oraz art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji i nie jest niezgodny z art. 52 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji;

2) art. 43 § 1 pkt 1 w związku z art. 39 pkt 3 k.k., w zakresie, w jakim za przestępstwo z art. 178a § 2 tej ustawy przewiduje możliwość orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów na okres do 10 lat, jest zgodny z art. 2, art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 oraz art. 65 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji i nie jest niezgodny z art. 52 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji.

Ponadto, Sejm wniósł o umorzenie postępowania w pozostałym zakresie, na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym, ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku.

III. Konieczność ponownej analizy formalnoprawnej

1. Wydanie przez Trybunał Konstytucyjny wyroku w sprawie wszczętej pytaniem prawnym jest zależne od spełnienia warunków wymienionych w art. 193 Konstytucji i w powtarzającym jego treść (jednobrzmiącym) art. 3 oraz

w precyzującym ją art. 32 ust. 1 i ust. 3 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.; dalej ustawa o TK). Determinanty te już dawno zostały zidentyfikowane oraz poddane wykładni Trybunału Konstytucyjnego, który (podobnie jak przedstawiciele doktryny) wyodrębnia przesłanki decydujące o dopuszczalności pytania prawnego trojakiemu rodzajowi: podmiotową, przedmiotową i funkcjonalną.

Zgodnie z utrwaloną wykładnią oraz praktyką stosowania ustawy o TK (w związku z art. 7 Konstytucji), w każdym stadium postępowania Trybunał bada z urzędu, czy pytanie prawne odpowiada wspomnianym warunkom, a w razie stwierdzenia w tym względzie uchybień czy braków – umarza postępowanie (zob. m.in. wyrok TK z 7 października 2008 r., sygn. akt P 30/07 oraz postanowienia TK z: 18 marca 2009 r., sygn. akt P 13/08; 1 lipca 2009 r., sygn. akt P 3/08; 16 grudnia 2009 r., sygn. akt P 85/08 i 6 lipca 2010 r., sygn. akt P 34/09). W postanowieniu z 3 marca 2009 r. Trybunał podkreślił nadto, że: „W szczególności uprawniony jest do oceny, czy istotnie zgodność z Konstytucją przepisu wyrażającego normę prawną, którą zakwestionowano w pytaniu prawnym, jest zagadnieniem prawnie relewanym dla rozstrzygnięcia sprawy toczącej się przed sądem” (sygn. akt P 67/07). W realiach niniejszej sprawy dodatkowego znaczenia nabiera przekonanie Trybunału Konstytucyjnego o tym, że przesłanka funkcjonalna – która nakazuje, by od udzielenia odpowiedzi na pytanie prawne zależało rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem je formułującym – musi być wyczerpana nie tylko w momencie wniesienia pytania prawnego, ale w całym okresie jego rozpatrywania przez sąd konstytucyjny. Stanowisko to znalazło wyraz m.in. w sprawie o sygn. akt P 22/02, w której Trybunał Konstytucyjny wskazał, że: „Nie ma żadnych podstaw do przyjęcia, że zależność ta [między odpowiedzią na pytanie prawne a rozstrzygnięciem sprawy sądowej – uwaga własna] spełniona być musi jedynie w chwili występowania przez sąd z pytaniem prawnym, a co za tym idzie, że możliwe jest późniejsze orzekanie przez TK w odpowiedzi na pytanie prawne dotyczące przepisu, który *de lege lata* nie może już znaleźć zastosowania w sprawie toczącej się przed tym sądem” (postanowienie TK z 7 lipca 2004 r., zob. także postanowienie TK z 19 kwietnia 2006 r., sygn. akt P 12/05). Podobnie – choć na tle innych okoliczności faktycznych – w sprawie o sygn. akt P 5/10 Trybunał stwierdził: „Umorzenie przez pytający sąd postępowania w sprawie, w związku z którą przedstawione zostało pytanie prawne, stoi na przeszkodzie wydaniu wyroku przez Trybunał Konstytucyjny. Pytanie prawne,

które pozostaje oderwane od konkretnej sprawy zawisłej przed sądem, jest niedopuszczalne w świetle art. 193 Konstytucji, gdyż nie spełnia wymogu relewantności. W takim wypadku ujawniona w toku postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym niedopuszczalność wydania merytorycznego orzeczenia o konstytucyjności normy poddanej kontroli zachodzi z tej samej przyczyny, która w razie jej istnienia w chwili wystąpienia z pytaniem prawnym decydowałaby o umorzeniu postępowania. (...) w niniejszym postępowaniu od odpowiedzi na pytanie prawne nie zależy już rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem rejonowym” (postanowienie TK z 7 września 2010 r.). Warto przy tym zaznaczyć, że Trybunał dokonuje oceny wyczerpania przesłanek dopuszczalności pytania prawnego na podstawie analizy zarówno argumentów przytoczonych w treści jego uzasadnienia, jak i stanu faktycznego, na kanwie którego pytanie zostało złożone (tak np. we wspomnianych wyżej sprawach o sygn. akt P 85/08 oraz P 34/09).

2. Dnia 25 lutego 2011 r. weszła w życie ustawa z dnia 25 listopada 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz. U. z 2011 r. Nr 17, poz. 78; dalej ustawa nowelizująca z 25 listopada 2010 r.), mocą której nastąpiła zmiana brzmienia art. 42 § 2 k.k., czyli tej jednostki redakcyjnej Kodeksu karnego, która w obydwu pytaniach prawnych była wskazana jako przedmiot kontroli.

Nowelizacji, i to dwukrotnej (zob. art. 1 pkt 9 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 206, poz. 1589 ze zm.; dalej ustawa nowelizująca z 5 listopada 2009 r. oraz art. 5 pkt 3 ustawy z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 125, poz. 842; dalej ustawa nowelizująca z 10 czerwca 2010 r.), poddany został także drugi z zaskarżonych przepisów, tj. art. 43 § 1 k.k., wskutek czego obecnie w jego obrębie nie występuje już jednostka redakcyjna zakwestionowana w obydwu pytaniach prawnych (tj. art. 43 § 1 pkt 1 k.k.).

W tych okolicznościach, zważywszy nakreślone wyżej formalnoprawne wymogi decydujące o możliwości merytorycznego rozpoznania sprawy przez Trybunał Konstytucyjny, powstała konieczność ustalenia, czy pytania prawne – w zakresie, jaki Sejm uznał w pismach z 28 sierpnia 2009 r. oraz 24 lutego 2010 r. za dopuszczalny – w dalszym ciągu mogą zostać rozpatrzone co do *meritum*. W tym

celu niezbędne jest odniesienie się (z uwzględnieniem specyfiki każdego z pytań prawnych) do kwestii: 1) ziszczenia się przesłanki umorzenia postępowania wskazanej w art. 39 ust. 1 pkt 3 ustawy o TK, jaką stanowi utrata mocy obowiązującej kwestionowanego aktu normatywnego przed wydaniem orzeczenia przez Trybunał oraz – ewentualnie – 2) dalszego istnienia więzi pomiędzy odpowiedzią na pytania prawne a rozstrzygnięciem spraw przez sądy inicjujące postępowanie, czyli aktualności przesłanki funkcjonalnej.

IV. Utrata mocy obowiązującej przepisów poddanych kontroli TK

1. Utrata mocy obowiązującej kontrolowanych przepisów stanowi jedną z przesłanek uniemożliwiających rozpoznanie sprawy przez Trybunał. Zgodnie z art. 39 ust. 1 pkt 3 ustawy o TK, Trybunał umarza postępowanie na posiedzeniu niejawnym, jeżeli akt normatywny w zakwestionowanym zakresie utracił moc obowiązującą przed wydaniem orzeczenia.

W dotychczasowym orzecznictwie Trybunał Konstytucyjny, wypowiadając się na temat utraty mocy obowiązującej przez akt normatywny, stwierdzał konsekwentnie, że uchylenie przepisu nie zawsze jest równoznaczne z utratą przez ten przepis mocy obowiązującej. Trybunał wskazywał, że przepis obowiązuje w systemie prawa dopóki na jego podstawie mogą być podejmowane indywidualne akty stosowania prawa, a utrata mocy obowiązującej jako przesłanka umorzenia postępowania następuje dopiero wówczas, gdy przepis ten nie może być stosowany do jakiegokolwiek sytuacji faktycznej (zob. np. wyroki TK z: 31 stycznia 2001 r., sygn. akt P 4/99; 2 lipca 2003 r., sygn. akt P 27/02; 5 września 2007 r., sygn. akt P 21/06 oraz 16 listopada 2010 r., sygn. akt P 86/08). Zdaniem Trybunału, okoliczność „uchylenia w całości” zaskarżonego przepisu należy ustalać na podstawie treści normy derogującej lub przepisu przejściowego. Jeżeli bowiem treść takiej normy pozwala jednoznacznie przyjąć, iż uchylony lub zmieniony przepis utracił w całości moc obowiązującą w tym znaczeniu, że nie może być w ogóle stosowany do żadnych stanów faktycznych, wówczas przyjąć należy wystąpienie obligatoryjnej przesłanki umorzenia postępowania (postanowienie TK z 20 lipca 2004 r., sygn. akt SK 31/03).

Należy więc rozważyć, czy uchylenie kwestionowanego w pytaniach prawnych brzmienia art. 42 § 2 k.k. oraz art. 43 § 1 pkt 1 k.k. spowodowało utratę przez nie mocy obowiązującej w rozumieniu art. 39 ust. 1 pkt 3 ustawy o TK.

2. W pierwszej kolejności analizie zostaną poddane skutki zmiany art. 42 § 2 k.k. Ustawa nowelizująca z 25 listopada 2010 r., nie zawierając żadnych przepisów o charakterze przejściowym, nie przesądziła *expressis verbis* kwestii dalszego stosowania uchylanego brzmienia przepisu. W tych okolicznościach rozwiązania przedstawionych wątpliwości należy poszukiwać w ogólnych normach określających następstwa zmiany prawa karnego.

W tym kontekście warto nadmienić, że jakkolwiek omawiana interwencja ustawodawcza została podjęta w wykonaniu orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego (o czym dalej), to jednak nie była spowodowana stwierdzeniem w wyroku niezgodności modyfikowanego przepisu z ustawą zasadniczą. Nie nastąpił zatem skutek tzw. derogacji trybunalskiej, który polegałby na całkowitym (zupełnym) wyeliminowaniu zakwestionowanego brzmienia art. 42 § 2 k.k. z obrotu prawnego (na temat wynikającego z wyroków TK zakazu stosowania ogólnych norm intertemporalnych, zob. np. wyrok TK z 18 października 2004 r., sygn. akt P 8/04), czyniąc niedopuszczalnym stosowanie go do jakiegokolwiek sytuacji faktycznej, w jakiegokolwiek sprawie (a więc również w sprawach, na tle których sądy skierowały pytania prawne inicjujące niniejsze postępowanie).

Przedstawione uwarunkowania czynią zasadnym odwołanie się do art. 4 § 1 k.k., który przesądza, że: „Jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa, stosuje się ustawę nową, jednakże należy stosować ustawę obowiązującą poprzednio, jeżeli jest względniejsza dla sprawcy”. Ponieważ w wyniku nowelizacji art. 42 § 2 k.k. (z którego wyeliminowane zostało dwukrotnie występujące słowo „mechanicznych”), rozszerzeniu uległ zakres przedmiotowy zakazu prowadzenia pojazdów orzeczanego na podstawie tego przepisu, co z kolei wpłynęło na możliwość większej indywidualizacji omawianego środka karnego, *prima facie* można byłoby uznać, że art. 42 § 2 k.k. w nowym brzmieniu przewiduje sankcję względniejszą dla sprawcy (por. wyrok TK z 16 kwietnia 2009 r., sygn. akt P 11/08), wobec czego jego dotychczasowa treść normatywna definitywnie utraciła moc obowiązującą.

Jednak zarówno z orzecznictwa Sądu Najwyższego (zob. m.in. uchwały SN z: 12 marca 1996 r., sygn. akt I KZP 2/96 i 24 listopada 1999 r., sygn. akt I KZP 38/99 oraz postanowienie SN z: 3 grudnia 2001 r., sygn. akt V KKN 67/01), jak i zgodnych poglądów przedstawicieli nauki (zob. np. A. Zoll [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. A. Zoll, Tom I, Zakamycze 2004, komentarz do art. 4;

J. Giezek [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Lex 2007, komentarz do art. 4 oraz A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, Lex 2010, komentarz do art. 4) wynika niezbicie, że ocena, która z dwóch konkurujących ustaw jest względniejsza dla sprawcy, *in abstracto* nie jest w ogóle możliwa, lecz zawsze wymaga uwzględnienia okoliczności konkretnego przypadku. Innymi słowy, przy porównywaniu ustaw „starej” i „nowej” nie jest istotne, która z tych ustaw jest względniejsza „w ogóle”, lecz która może być za taką uznana w odniesieniu do wszystkich warunków określających odpowiedzialność sprawcy konkretnego przestępstwa.

W konsekwencji należy stwierdzić, że – z uwagi na przedmiot regulacji art. 42 § 2 k.k. oraz sens normatywny art. 4 § 1 k.k. – zmiana przeprowadzona ustawą nowelizującą z 25 listopada 2010 r. nie doprowadziła do utraty mocy obowiązującej kwestionowanego w pytaniach prawnych brzmienia przepisu. To oznacza, że z punktu widzenia art. 39 ust. 1 pkt 3 ustawy o TK nie ma przeszkód do merytorycznego rozpoznania pytań prawnych w zakresie, w jakim przedmiotem kontroli czynią dotychczasową treść art. 42 § 2 k.k.

W tych okolicznościach nie zachodzi nadto potrzeba analizy, czy zostały spełnione przesłanki wskazane w art. 39 ust. 3 ustawy o TK, który dopuszcza orzekanie o przepisach, które utraciły już moc obowiązującą, jeżeli jest to konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw. Przepis ten – stanowiący zdaniem Trybunału wyjątek od art. 39 ust. 1 pkt 3 ustawy o TK (zob. np. wyrok TK z 29 czerwca 2010 r., sygn. akt P 28/09) – może bowiem mieć zastosowanie dopiero wówczas, gdy zostanie ustalone, że zaskarżony akt normatywny „faktycznie” utracił moc obowiązującą, to znaczy został uchylony i nie może być dalej stosowany (por. postanowienie TK z 29 stycznia 2003 r., sygn. akt P 18/02).

3. Odrębnego omówienia wymagają skutki prawne zmiany art. 43 § 1 k.k. Z dniem 8 czerwca 2010 r., mocą ustawy nowelizującej z 5 listopada 2009 r., przepis ten otrzymał nową formę (postać redakcyjną) oraz nową – choć nie w zakresie kwestionowanym w pytaniach prawnych – treść. Aktualnie (tj. również z uwzględnieniem kolejnej ustawy nowelizującej z 10 czerwca 2010 r.) art. 43 § 1 k.k. nie ma struktury złożonej z punktów, jednak pomimo braku wskazanej w pytaniach prawnych jednostki redakcyjnej, w dalszym ciągu stanowi, że zakaz prowadzenia pojazdów wymieniony w art. 39 pkt 3 k.k. orzekany jest w latach, na okres od roku do

10 lat, a więc zawiera – jak można sądzić (o czym dalej, por. pkt V.4) – skarżoną przez sądy treść normatywną.

Niezależnie od tej zakresowej tożsamości normatywnej, z formalnoprawnego punktu widzenia w rozmaitych sprawach sądowych zastosowanie potencjalnie będzie znajdować – stosownie do reguł ujętych w przepisach przejściowych, tj. w art. 10 oraz art. 12 ustawy nowelizującej z 5 listopada 2009 r. – albo art. 43 § 1 k.k. w nowym brzmieniu, albo wskazany jako przedmiot kontroli w niniejszym postępowaniu art. 43 § 1 pkt 1 k.k. Założona przez ustawodawcę możliwość dalszego stosowania zakwestionowanego przez sądy pytające przepisu Kodeksu karnego przesądza o dalszym jego obowiązywaniu w rozumieniu art. 39 ust. 1 pkt 3 ustawy o TK. W konsekwencji samo uchylene art. 43 § 1 pkt 1 k.k. w następstwie nowelizacji tego artykułu nie zaktualizowało przesłanki umorzenia niniejszego postępowania. Otwartą i w związku z tym wymagającą odrębnej analizy kwestią jest natomiast dalsze istnienie związku pomiędzy odpowiedzią na pytania prawne a rozstrzygnięciem spraw sądowych leżących u ich podstaw.

V. Aktualność przesłanki funkcjonalnej

1. Stosownie do wcześniejszych uwag, przystąpienie do merytorycznej kontroli konstytucyjności kwestionowanych przepisów w przypadku pytań prawnych uwarunkowane jest rozstrzygnięciem kwestii wstępnej – ustaleniem, czy dane pytanie spełnia wymogi decydujące o jego dopuszczalności. Przedmiotem kontroli w trybie pytania prawnego nie może bowiem być akt normatywny, który nie ma bezpośredniego wpływu na rozstrzygnięcie sprawy rozpatrywanej przez sąd pytający, a w szczególności nie jest podstawą prawną tego rozstrzygnięcia. Pytanie prawne nie może abstrahować od sprawy, w związku z którą jest przedstawiane, nie może być traktowane przez sąd jako możliwość zainicjowania abstrakcyjnej kontroli konstytucyjności prawa (zob. np. wyroki TK z: 30 października 2006 r., sygn. akt P 10/06; 20 lutego 2007 r., sygn. akt P 1/06 i 7 października 2008 r., sygn. akt P 30/07 oraz postanowienia TK z: 17 grudnia 2009 r., sygn. akt P 73/08 i 10 grudnia 2010 r., sygn. akt P 27/09).

Jak już była o tym mowa, w postępowaniu karnym nie zawsze znajdować będą zastosowanie przepisy obowiązujące w chwili popełnienia czynu zabronionego. W odróżnieniu od postępowania sądownoadministracyjnego, w toku którego sąd bada,

czy decyzja administracyjna jest zgodna z prawem obowiązującym w dniu jej wydania (stąd jedynym czynnikiem modyfikującym stan prawny w sprawie może być orzeczenie Trybunału o niezgodności kwestionowanego przepisu z ustawą zasadniczą; por. m.in. wyroki TK z: 2 lipca 2003 r., sygn. akt P 27/02; 23 czerwca 2008 r., sygn. akt P 18/06 oraz 22 września 2009 r., sygn. akt P 46/07), sąd karny może stanąć przed koniecznością wydania rozstrzygnięcia na gruncie zmienionego (nowego) stanu prawnego.

Należy zatem ustalić *in concreto*, czy od wyroku Trybunału, jaki miałby zapaść w niniejszym postępowaniu, w dalszym ciągu zależy rozstrzygnięcie sprawy o sygn. akt _____ lub sprawy o sygn. akt _____, które toczą się przed sądami pytającymi.

2. Podstawowy, akcentowany w obydwu pytaniach prawnych, problem konstytucyjny związany z art. 42 § 2 k.k. dotyczy wyrażonego w tym przepisie obowiązku orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych także wobec sprawcy, który w chwili popełnienia czynu, będąc w stanie nietrzeźwości, kierował pojazdem innym niż mechaniczny. Zdaniem sądów pytających, obligatoryjność zastosowania tego środka karnego (który abstrahuje od rodzaju pojazdu, którym sprawca kierował w chwili popełnienia czynu zabronionego) przesądza o jego nadmiernej dolegliwości, nadto zaś prowadzi do naruszenia zasady trójpodziału władzy – przez pozbawienie organów władzy sądowniczej możliwości wymierzenia kary, która odpowiadałaby charakterowi i okolicznościom czynu oraz właściwościom sprawcy.

Jak już wskazano, zmiana kwestionowanego art. 42 § 2 k.k. dokonana ustawą nowelizującą z 25 listopada 2010 r. polegała na rozszerzeniu zakresu zakazu orzekanego na jego podstawie o inne pojazdy, przez skreślenie słów „mechanicznych” w treści tego przepisu. W ten sposób ustawodawca nie tylko zrealizował obowiązek wykonania orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego (ściśle postanowienia TK z 5 maja 2009 r., sygn. akt S 2/09, por. uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, druk sejmowy nr 3207/VI kad.), ale także spełnił postulaty sądów pytających. Zgodnie z nowym brzmieniem art. 42 § 2 k.k., w odniesieniu do kierujących pojazdem niemechanicznym (w tym rowerem lub rikszą), skazanych za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, popełnione w stanie nietrzeźwości, orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów

mechanicznych ma charakter fakultatywny. Sądy mogą więc zindywidualizować stosowany środek karny poprzez wskazanie, że chodzi np. o zakaz prowadzenia pojazdów danego typu (*verba legis* „określonego rodzaju”).

Z przedstawionych wyżej względów należy uznać, że sądy, których pytania prawne zainicjowały niniejsze postępowanie, w obowiązującym stanie prawnym mogą zastosować środek karny mniej dolegliwy dla sprawców, a przy tym dostosowany do charakteru i okoliczności popełnionych przez nich czynów. Przesłanka funkcjonalna (zależność między odpowiedzią na pytanie prawne a rozstrzygnięciem sprawy toczącej się przed sądem pytającym) nie jest spełniona, nie tylko i nie tyle ze względów formalnych, czyli z uwagi na fakt, że sądy – jak należy zakładać na tle okoliczności każdej ze spraw – powinny zastosować nowy przepis (*in casu* regulację względniejszą dla sprawcy). Równie istotne jest to, że aktualne brzmienie art. 42 § 2 k.k. wyłącza możliwość wywiedzenia z niego normy, której sądy pytające zarzucają niekonstytucyjność. W sprawach o sygn. oraz

sygn. akt sądy będą mogły zastosować przepis, który nie ma zakresu
poddanego kontroli w pytaniach prawnych („w zakresie, w jakim przewiduje obligatoryjne orzeczenie przez sąd zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych w wypadku popełnienia przez osobę uczestniczącą w ruchu, skazaną za przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji popełnione w stanie nietrzeźwości, pod wpływem środka odurzającego lub ze zbiegnięciem z miejsca zdarzenia, także w odniesieniu do tych sprawców, którzy w czasie czynu nie prowadzili pojazdu mechanicznego”). Tym samym od odpowiedzi Trybunału Konstytucyjnego na te pytania nie zależy już rozstrzygnięcie spraw, na tle których były sformułowane wątpliwości konstytucyjne.

3. Odmiennego spojrzenia i oceny przesłanki funkcjonalnej wymagają pytania prawne w zakresie, w jakim odnoszą się do art. 43 § 1 pkt 1 k.k. Jak już była o tym mowa, ustawa nowelizująca z 5 listopada 2009 r., zmieniając ten przepis, nie derogowała pełnego zakresu jego zastosowania, lecz w swym art. 10 przesądziła, iż „Sprawy, w których przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy rozpoczęto rozprawę główną, toczą się do końca postępowania w danej instancji według przepisów dotychczasowych, jednakże w razie zawieszenia postępowania, odroczenia rozprawy lub ponownego rozpoznania sprawy albo po zapadnięciu prawomocnego orzeczenia postępowanie toczy się według przepisów tej ustawy”

(zob. także art. 12 ustawy nowelizującej z 5 listopada 2009 r., stanowiący, iż: „W razie wątpliwości, czy stosować przepisy dotychczasowe, czy przepisy w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, stosuje się przepisy nowe”). Wymaga podkreślenia, że każdy z sądów, które uruchomiły postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym, wydał na podstawie art. 22 § 1 k.p.k. postanowienie o zawieszeniu postępowania w sprawie, na tle której sformułował pytanie prawne. W tych okolicznościach, a także uwzględniając kolejną zmianę art. 43 § 1 k.k. mocą ustawy nowelizującej z 10 czerwca 2010 r., nie ulega wątpliwości, że wskazany w pytaniach prawnych jako przedmiot kontroli art. 43 § 1 pkt 1 k.k. nie będzie już mógł znaleźć zastosowania w sprawach zawisłych przed sądami pytającymi. W rezultacie, ewentualny wyrok Trybunału Konstytucyjnego obejmujący zakwestionowany przepis pozostawałby bez znaczenia dla przyszłych rozstrzygnięć tych sądów.

Zaznaczyć przy tym trzeba, że możliwość wywiedzenia z nowego brzmienia art. 43 § 1 k.k. takiej samej normy prawnej, jaką zawierał dotychczasowy art. 43 § 1 pkt 1 k.k. (przewidującej orzeczenie zakazu prowadzenia pojazdów na okres do 10 lat), nie pozwala utożsamiać obu tych przepisów w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym. W świetle utrwalonej linii orzeczniczej tego organu nie jest dopuszczalne przyjęcie, że potencjalny wyrok stwierdzający niekonstytucyjność art. 43 § 1 pkt 1 k.k. przed nowelizacją mógłby wyrzeć skutki prawne względem obecnego art. 43 § 1 k.k., a w konsekwencji mieć wpływ na wynik postępowań sądowych prowadzonych przez pytające sady. Potwierdzają to ustalenia Trybunału dokonane m.in. w wyroku z 9 listopada 2005 r., w którym wskazał on m.in.: „Merytoryczne rozstrzygnięcie przez Trybunał Konstytucyjny problemu zgodności z Konstytucją zaskarżonej treści normatywnej, jest (...) zawsze orzeczeniem o zgodności albo niezgodności z Konstytucją konkretnego, wskazanego we wniosku, pytaniu prawnym lub skardze konstytucyjnej, przepisu prawnego względnie całego aktu normatywnego. Nie odnosi się zatem i nie wywiera skutku w stosunku do innych przepisów prawnych zawartych w tym samym lub innym akcie normatywnym, których normatywna treść jest zbliżona lub wręcz tożsama z tą, która była bezpośrednio przedmiotem oceny, wyrażonej w sentencji wyroku. Trybunał Konstytucyjny orzekając, zgodnie z art. 66 ustawy o TK, jest bowiem związany granicami wniosku, pytania prawnego lub skargi. [...] Wyeliminowanie na skutek orzeczenia TK przepisu prawnego sprzecznego z Konstytucją nie wywiera [...] żadnego bezpośredniego skutku w stosunku do analogicznej regulacji, niebędącej wprost przedmiotem oceny

Trybunału, a więc zarówno istniejącej już w systemie prawnym, jak i ponownie do niego wprowadzonej przez organy stanowiące prawo” (sygn. akt P 11/05; zob. także wyroki TK z: 11 grudnia 2001 r., sygn. akt SK 16/00; 27 kwietnia 2004 r., sygn. akt K 24/03 i 5 listopada 2008 r., sygn. akt SK 79/06 oraz postanowienia TK z: 10 czerwca 1992 r., sygn. akt U 2/92 i 20 lipca 2004 r., sygn. akt SK 31/03).

Podsumowując, w świetle przedstawionych okoliczności należy uznać, że przesłanka funkcjonalna, jaka decyduje o dopuszczalności rozpoznania co do *meritum* pytań prawnych z 3 marca 2009 r. oraz z 21 października 2009 r., obecnie nie jest spełniona.

4. Uzupełniająco warto zaznaczyć, że stanowisko Sejmu w zakresie odnoszącym się do art. 43 § 1 pkt 1 w związku z art. 39 pkt 3 k.k. nie powinno być odczytywane jako przejaw nadmiernego rygoryzmu formalnego nie tylko dlatego, że zostało sformułowane w oparciu o dotychczasową (przypomnianą wyżej) praktykę orzeczniczą Trybunału Konstytucyjnego. Istotnym argumentem, który dodatkowo wspiera trafność zgłoszonego wniosku o umorzenie postępowania, jest to, że – jak można zakładać na podstawie *petitum* oraz uzasadnień pytań prawnych – w zmienionym stanie prawnym wątpliwości zgłoszone przez pytające sądy utraciły aktualność.

Po pierwsze, art. 43 § 1 pkt 1 w związku z art. 39 pkt 3 k.k. zakwestionowany został w zakresie, w jakim za przestępstwo z art. 178a § 2 k.k. dopuszcza możliwość orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów na okres do 10 lat. Wprawdzie sądy pytające nie ograniczyły swoich zastrzeżeń jedynie do zakazu dotyczącego pojazdów mechanicznych (szerzej formułując przedmiot kontroli), jednak – niezależnie od ich intencji – przed zmianą art. 42 § 2 k.k. dokonaną ustawą nowelizującą z 25 listopada 2010 r. zakres zaskarżenia nie mógł być inaczej rozumiany, ani – w konsekwencji – kontrolowany przez Trybunał Konstytucyjny.

Po drugie, większość zarzutów skierowanych przez pytające sądy względem art. 43 § 1 pkt 1 w związku z art. 39 pkt 3 k.k. ma sens (abstrahując od trafności i siły argumentów przytoczonych na ich poparcie) jedynie wówczas, gdy zakaz prowadzenia pojazdów odczytywany będzie jako zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych. Jaskrawym tego przykładem jest zarzut naruszenia przez omawianą regulację art. 64 ust. 1 Konstytucji, które wynikać ma z obciążenia finansowego związanego z koniecznością poddania się przez skazanego kierowcę kontrolnemu

sprawdzeniu kwalifikacji oraz otrzymaniem nowego dokumentu prawa jazdy, jako skutku orzeczenia zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych na okres dłuższy niż rok (por. pytanie prawne z 3 marca 2009 r., s. 11).

Powyższe względy wskazują na to, że otwarcie przez ustawodawcę możliwości orzeczenia przez sądy pytające, w rozpatrywanych przez nie sprawach, zakazu prowadzenia pojazdów niemechanicznych (co odpowiada ich intencjom), czyni ustosunkowywanie się do zarzutów tych sądów względem art. 43 § 1 pkt 1 w związku z art. 39 pkt 3 k.k. nie tylko zbędnym, ale – z uwagi na omówioną wyżej przesłankę funkcjonalną – również niedopuszczalnym, gdyż pozostającym bez związku z sankcją, jakiej wymierzenie wobec oskarżonych sądy te uznają za odpowiednią i konstytucyjnie dopuszczalną.

VI. Konkluzja

W świetle powyższych ustaleń, zdaniem Sejmu należy uznać, że związek między przedmiotem pytań prawnych a rozstrzygnięciem spraw, na tle których sądy wszczęły postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym, uległ rozerwaniu z dniem wejścia w życie wymienionych wyżej ustaw nowelizujących Kodeks karny. Tym samym obecnie przesłanka funkcjonalna, która jest warunkiem rozpoznania każdego z pytań prawnych co do *meritum*, nie jest spełniona. W konsekwencji Sejm wnosi o **umorzenie postępowania** na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 w związku z art. 3 ustawy o TK, ze względu na niedopuszczalność wydania orzeczenia.

MARSZAŁEK SEJMU

Grzegorz Schetyna

